

SATIRA O KRALJU JAMESU U NEKIM DRAMAMA NJEGOVIH SUVREMENIKA

IVO MARDEŠIĆ

Kralj James nije prva figura političkog i javnog života koja se u različitim vidovima pojavljuje u engleskoj literaturi, prvenstveno dramati. Bilo je i ranijih, uglavnom alegoričnih djela u kojima se pojavljuju poznati ljudi određenoga doba. Ne treba ići mnogo unatrag da se vidi kako se i sam Jamesov prethodnik na engleskom prijestolju, kraljica Elizabeta, opisuje u nekim djelima svojih suvremenika. Ali koliko nam je poznato, ni u jednom djelu, pa tako ni u Spenserovu djelu *Faerie Queene*, u kojem je prikazana kraljica Elizabeta, ne pojavljuje se kraljeva ili kraljičina osoba bez aureole i neprikosновенosti kraljevskih prerogativa. Vjerujemo stoga da su nepovoljne aluzije na Jamesa ujedno i prvi primjeri negativnog odnosa prema kralju u engleskoj literaturi, a možda i u ostalim evropskim literaturama. Pokušat ćemo prikazati povijesno-društveni razvitak do događaja koji su možda uvjetovali da dođe do takvih pojava u engleskoj dramati ranoga 17. stoljeća.

Smrt kraljice Elizabete god. 1603. i promjena dinastije imale su značajne posljedice na politički, društveni i kulturni život Engleske, osobito Londona. Jedan od glavnih uzroka za osjećaj nesigurnosti bila je neizvjesnost u pogledu nasljedstva, koja je bila očita još za Elizabetina života. Elizabeta naime nije imala direktnog nasljednika, a uspomene na minule sukobe i dinastičke borbe u zemlji čini se da su još uvijek bile svježije. James VI škotski ipak je došao na englesko prijestolje god. 1603. kao James I bez ikakvih borbi i većih trzavica. Neposredno nakon toga slijedilo je vrlo kratkotrajno razdoblje olakšanja, jer je, barem privremeno, jedna opasnost bila izbjegnuta. Iako su Jamesu nedostajale mnoge odlike koje je posjedovala Elizabeta, ipak su ljudi bili sretni što je stupio na englesko prijestolje. Jedan pamflet koji je tada štampan neprestano je ponavljao u stanju egzaltacije riječi: »Imamo kralja.«¹ Osobito je sretna bila okolnost što je upravo u to doba bila tiska-

¹ David Harris Willson, *King James VI & I*, Jonathan Cape, London 1966, str. 166.

na njegova knjiga *Basilikon Doron*, koja je izazvala veliku pažnju. »Tako su ispočetka Englezi bili zadovoljni novim kraljem. 'Ni o čemu se nije govorilo osim o vjeri, krijevosti, mudrosti, znanju i mnogim drugim plemenitim i vrijednim pohvalama kralju Jamesu'.² Ali ubrzo nakon toga raspoloženje se naglo počelo mijenjati i osjećaj nesigurnosti i opasnosti kao da je prevladao. Mnogi historičari objašnjavaju tu pojavu prvenstveno kraljevom osobnom nepopularnosti kao vladara, ali i drugim razlozima. »Nivo« je na dvoru s dolaskom novoga kralja odmah opao, disciplina je vidljivo popustila, a prijašnjega dostojanstva kao da je nestalo. Međutim, čini se da su povećani izdaci osobito zabrinjavali i izazivali nezadovoljstvo i osjećaj nesigurnosti.³ Od ličnih mana historičari osobito naglašavaju njegovu taštinu kao jednu od najgorih. »U svojem naduvenom samoljublju nije vidio ništa osim štovanja vlastite ličnosti, punoga priznavanja svojih visokih kvaliteta i dužne odanosti svojoj posvećenoj osobi.«⁴ Ti i drugi uzroci, kao i privatni život kralja, doveli su do nekoliko pokušaja njegova svrgavanja. Prvi se zbio već u studenome god. 1603, dakle samo nekoliko mjeseci nakon kraljeva stupanja na prijestolje. Neki najpoznatiji ljudi toga vremena bili su umiješani u zavjeru, kao Lord Cobham i Sir Walter Raleigh. Smatra se da je to bila katolička urota i da je namjeravala dovesti na prijestolje katoličkog vladara. Ali svakako je najveći odjek imao tzv. »Gunpowder Plot«, u kojem su sudionici namjeravali podići u zrak cijeli parlament prilikom njegova otvaranja. Zavjera je otkrivena u studenome god. 1605, a da je bila uspjela, bila bi lišila zemlju cjelokupne kraljevske porodice kao i ostalih svjetovnih i vjerskih glavara. Čak i nakon otkrivanja urote bilo je nekoliko pokušaja isusovaca da se kralj svrgne.

Usporedno s općom tendencijom tadanje drame »prijelaza od divljenja i otkrića na prosuđivanje i kritiku«,⁵ mnogi aspekti Jamesova ličnog života, vladanja i političkih ideja postali su meta mnogobrojnih dramskih pisaca toga vremena, ma kako njihovi napadaji bili prikriveni ili u ma što bili zaodjeveni. Vjerojatno je priličan dio teksta bio ekstemporiziran i veći dio nikad nije dospio u štampariju. Manji dio koji se zaista pojavio u tiskanom obliku, bio je uglavnom ili bezazlen ili u tolikoj mjeri prikriven da je mogao proći neprepoznat. Poznavajući onodobne prilike i uvjete tiskanja dramskih djela, možemo gotovo sa sigurnosti reći da jedan dobar dio izvedenih djela nije uopće dospio do nas. Takvu je možda sud-

² *Ibid.*, str. 166.

³ Una Ellis-Fermor, *The Jacobean Drama*, Methuen, London 1965, str. 3.

⁴ David H. Willson, *op. cit.*, str. 171.

⁵ Una Ellis-Fermor, *op. cit.*, str. 10.

binu imala drama tekst koje nam je danas nepoznat, a koju spominje Beaumont, tadanji francuski ambasador u Londonu. U izvještaju svojoj vladi on opisuje neimenovanu dramu, »u kojoj je kralj James svakodnevno pijan, u kojoj uživa u profanacijama, itd. Posljedica prikazivanja te drame jest da se odsada neće ni jedna drama prikazivati u Londonu. Prema Beaumontu, glumci su nakon ove odluke ponudili vlastima '100.000 livara' da bi se naredba ukinula.«⁶ Vjerovati je da to nije bilo jedino dramsko djelo te vrsti u Londonu toga doba, ali na žalost je jedino koje je, koliko nam je do sada poznato, spomenuto u suvremenim dokumentima.

Nije nam poznat velik broj dramskih djela u kojima bi kralj James bio otvoreno satirički prikazan, iako ih ima nekoliko koje prikazuju isključivo njega, njegov dvor i njegove državnike. S druge pak strane, u nekim djelima toga vremena ima, često brojnih, aluzija na njegov život, vladanje i lične osobine. Ponekad su aluzije prilično jasne i mogu se brzo prepoznati, a nekad su prikrivenije. Interesantna su dva članka koja su do sada tiskana o toj temi. Jedan je tiskan još god. 1929. pod naslovom »Allusions to James I and his court in Marston's 'Fawn' and Beaumont's 'Woman Hater'.«⁷ Autor je članka A. W. Upton i njegova je postavka da je Marston prikazao Jamesa u liku Gonzaga, vojvode od Urbina, vladara slabića koji se divi svojoj vlastitoj mudrosti.⁸ Marston daje te oznake Gonzagu već na samom početku drame, zapravo u popisu lica. A. W. Upton ističe specifične osobine kojima naginje Gonzagova priroda, kao što su sitničavost i smiješno vjerovanje u svoje okultne sposobnosti i sposobnosti proricanja, te smatra da se po tim pojedinostima karakter Gonzaga može identificirati s Jamesom.⁹ Stil Gonzagova govora, možemo se složiti s A. W. Uptonom, gotovo je identičan s govorima koje je James držao u parlamentu i u kojima je James »pokazivao svoj talent u dugačkim govorima punima izražaja koji pripadaju više erudiciji nego vladanju.«¹⁰ Osobito je ovdje značajan Jamesov govor u parlamentu prilikom otkrivanja urote iz god. 1605. (tzv. Gunpowder Plot), u kojem kralj hvali svoje veličanstvo, koje je, potaknuto »božanskim duhom«, uspjelo pravodobno otkriti zavjeru. Gonzagov govor u drami¹¹ parodija je Jamesova govora u parlamentu na temu otkrića urote. Karakter Gonzaga može se usporediti s Jamesom i u mnogim

⁶ B. N. De Luna, *Jonson's Romish Plot*, Oxford 1967, str. 19.

⁷ A. W. Upton, *PMLA*, XLIV/1929, str. 1048—1065.

⁸ John Marston, *The Fawn*, Regents Renaissance Drama Series, London 1964, str. 7.

⁹ *Ibid.*, III, 1.

¹⁰ A. W. Upton, *op. cit.*, str. 1050. A. W. Upton citira izvještaj kardinala Bentivoglia iz god. 1608.

¹¹ John Marston, *op. cit.*, V, 1, str. 102.

drugim pojedinostima. Poznato je bilo Jamesovo rasipništvo i naklonost piću, te A. W. Upton pronalazi i u tom pogledu mnoge komparacije između njega i Gonzaga.

Lik vojvode u Beaumontovoj drami *The Woman Hater* A. W. Upton uspoređuje s Jamesom¹² i ističe mnoge zajedničke pojedinosti. Jasna je Beaumontova ironija i aluzija na beskrupuloznost Jamesa u postupcima sa životima i imovinom onih koji nisu pristajali uz anglikansku crkvu, kao i s još nekim žrtvama njegove nemilosti. A. W. Upton ističe također aluzije na kraljevu odjeću, na njegovu ne preveliku brigu o ličnoj higijeni. Beaumont, kaže Upton, ismijava Jamesovu pretjeranu odanost zabavama u tzv. »cock-pitu« i trošenje ogromnih sredstava za gradnju takvih i sličnih objekata. Vojvodi u drami *The Woman Hater* također je jedna od glavnih briga izgradnja novih borilišta. Članak spominje i mnoge druge aluzije za koje autor smatra da postoje u drami.

Edward D. Kennedy u svojem članku¹³ ističe dvije drame¹⁴ u kojima Chapman podržava teoriju i praksu kralja Jamesa, upotrebljavajući pri tome Jamesova djela kao uzor za političku teoriju u svojim dvjema dramama. Chapman, koji je neko vrijeme bio tutor prijestolonasljedniku Henryju, Jamesovu sinu,¹⁵ htio je u tim djelima prikazati uzor idealnog kralja za kojim bi se trebao povesti princ Henry kao budući engleski vladar. Ipak je teško vjerovati da Chapman, koji je u ranijim dramama iznosio često oštru kritiku prema kralju, nije barem implicitno unio nešto od nje i u *Byron Plays*.

Ta su dva članka jedina do sada objavljena u kojima se tretira spomenuta problematika. No poznavajući tadašnje prilike, prvenstveno književno-kazališne, zacijelo je teško vjerovati da ne postoje još neka djela u kojima se prikazuje James i njegov dvor, i svrha je ovog članka da ukaže na neka od njih.

Chapman, Marston i Jonson napisali su god. 1605. komediju *Eastward Hoe*. Neposredno nakon njezina izvođenja, Chapman i Marston dospjeli su u zatvor, kamo im se dobrovoljno pridružio i Jonson. J. H. Harris naziva ovo djelo »bezazlenim«,¹⁶ ali ipak kaže da sadrži nekoliko napadaja na Škote, iako »se satira ne odnosi ni na kojeg pojedinca niti na neku određenu situaciju.«¹⁷ No ne bismo se mogli složiti, barem ne u potpunosti, s J. H. Harrisom. Napro-

¹² A. W. Upton, *op. cit.*, str. 1050.

¹³ E. D. Kennedy, »Chapman's Byron Plays«, *Journal of English and German Philology*, LXIV/1965, str. 677—690.

¹⁴ *The Conspiracy and Tragedy of Charles Duke of Byron*, drama u dva dijela, tiskano god. 1608.

¹⁵ Una Ellis-Fermor, *op. cit.*, str. 287.

¹⁶ Chapman, Jonson, Marston, *Eastward Hoe*, ed. by J. H. Harris, OUP, 1926, str. XXVIII.

¹⁷ *Ibid.*, str. XXVII.

tiv cijeli jedan odlomak odražava raspoloženje pisca, ili pisaca, prema Škotima i njihovu položaju u Engleskoj. Osobito je mogla biti opasna aluzija na »vitezove od 30 funti«,¹⁸ ali i na ostale kraljeve favorite. Inkriminirani je odlomak dan u obliku razgovora između Scapethrifta i Seagulla, koji razgovaraju o engleskoj koloniji Virginiji:

Scap.

And is it a pleasant Countrie withall?

Sea.

As euer the Sunne shinde on: temperate and full of all sorts of excellent viands; wilde Boare is as common there, as our tamest Bacon is here: Venison, as Mutton. And you shal liue freely there, without Sergeants, or Courtiers, or Lawyers, or Intelligencers, onely a few industrious Scots perhaps, who indeed are disperst ouer the face of the whole earth. But as for them, there are no greater friends to English-men and *England*, when they are out au't, in the world, then they are. And for my part, I would a hundred thousand of 'hem were there, for wee are all one Countreyemen now, yee know; and wee shoulde finde ten time smore comfort of them there, then wee doe heere.

Then for your meanes to aduancement, there, it is simple, and not preposterously mixt: You may be an Alderman there, and neuer be Scauinger; you may be a Noble man, and neuer be a Slaue; you may come to preferment enough, and neuer be a Pandar; to riches and fortune enough, and haue neuer the more villanie, nor the lesse wit.

Spend.

Gods me! and how farre is it thether?¹⁹

¹⁸ *Thirty-pound knights*. Bilo je vrlo lako postati plemić za vrijeme kralja Jamesa, iako su pristojbe za dobijanje plemstva bile prilično visoke. Novčani je iznos rastao prema porastu broja zahtjeva. »Iskustvo je ubrzo pokazalo pohlepnom Škotu da bi se njegovo neopipljivo bogatstvo, budući da je bilo neiscrpno, moglo pretvoriti u veliki profit, pošto je vidio da mnoštvo podlih i glupavih pastirva zjapi za njim«. Osborne, *Traditional Memoirs*, cit. u *PMLA*, XLIV/1929, str. 1064.

¹⁹ Ben Jonson, *Eastward Hoe*, ed. by C. H. Herford, Percy and Evelyn Simpson, vol. IV, III, 3, str. 570—571.

Lako možemo zaključiti po Drummondovoj izjavi da je kralj James bio uvrijeđen dramom *Eastward Hoe*.²⁰ To se daje zaključiti i prema kasnijem tiskanom tekstu. Naime, tri su izdanja drame izašla god. 1605, od kojih je prvo izdanje imalo dvije verzije. Samo prva verzija sadrži citirane napade na Škote, dok su u drugoj verziji i u ostala dva izdanja ili izostavljeni ili djelomično izmijenjeni. Tako je rečenica »you may be a Noble man and neuer be a Slaue« izmijenjena u »you may be any other officer, and neuer be a Slaue«. Te i druge izmjene teksta pokazuju ponešto zakašnjele pokušaje da se »očisti« tekst od opasnih sadržaja i mogu se naći na još nekoliko mjesta u drami *Eastward Hoe*.²¹

Neprijateljsko raspoloženje pisaca prema novim ljudima oko kralja, prvenstveno njegovim zemljacima, osjeća se kroz cijelo djelo. Iako nije bio velik broj doseljenika iz Škotske kojima su dodijeljeni visoki položaji, oni koji su ih zaista dobili, bili su sve-moćni. »Oni su lako dobijali novac, penzije i darove. Njima su davana toliko priželjkivana mjesta... koja su im omogućivala svakodnevan kontakt s kraljem, a slična su mjesta imali i uz kraljicu i princa. Veliko poštovanje koje su iskazivali najveći ljudi Engleske Sir Johnu Murrayu... pokazuje što je značilo biti kraljev škotski favorit. Škoti poput Haya, Ramsaya i Thomasa Erskinea postigli su goleme koristi, dok su mnogo manje poznati znali iskoristiti novi visoki položaj svoga gospodara. Njihovo naginjavanje pljački, za koje se ne može reći da ga nije posjedovao i kralj, i njihov utjecaj i uspjeh izazivali su gorku ljubomoru engleskih dvorjana.«²² A ova ljubomora i mržnja našla je odraza i u drami toga doba. Vjerujemo da su tekstovi takve vrsti morali imati uspjeha kod publike, prvenstveno kod publike u tzv. »privatnom kazalištu«, za koje su uglavnom pisali Chapman i Marston, a neko vrijeme i Ben Jonson, i publika kojeg se sastojala od ljudi koji su dobrim dijelom bili njihovi zaštitnici.²³ Ni u ovoj drami nije izostala aluzija na imenovanje novog plemstva i dažbine koje su se tom prigodom morale plaćati.

²⁰ »Conversations with Drummond«, vidi: *Ben Jonson*, ed. by C. H. Herford, Percy and Evelyn Simpson, vol. I & II, str. 140. Drummond izvještava: »he (Ben Jonson — op. p.) was delated by Sr James Murray to the King for writting something against the Scots in a play Eastward hoe & voluntarily Imprissoned himself wt Chapman and Marston, who had written it amongst ym. the report was that they should then had their ears cutt & noses. after yr delivery he banqueted all his friends, yr was Camden Selden and others«.

²¹ *Ibid.*, vol. IV, str. 508—514.

²² D. H. Willson, *op. cit.*, str. 176.

²³ Vidjeti moju radnju »Još o 'ratu kazališta' u Engleskoj, 1599—1601«, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 8/1969—70.

Sir Pet.

Sir, you mistrust not my meanes? I am a Knight.

Touch.

Sir, Sir: What I know not, you will giue me leaue to say, I am ignorant of.

Mistris Touch.

Yes, that he is a Knight; I know where he had money to pay the Gentlemen Vshers, and Heralds their Fees. I, that he is a Knight: and so might you haue beene too, if you had beene ought else then an Asse, aswell as some of your neighbours. And I thought you would not ha been Knighted, (as I am an honest woman) I would ha dub'd you my self, ...²⁴

U drami *The Widow's Tears* Chapman aludira na novo plemstvo, prvenstveno škotsko. U I, 2, Tharsalio, na pitanje Hiarbasa: »What would you do, sir? odgovara: »Make thee leap out at window at which thou cam'st in. Whoreson bagpipe lords!« U istoj sceni, kao odgovor na Eudorinu izjavu: »Thou wrong'st the noble gentleman« Tharsalio govori za Rebusa: »Noble gentleman? A tumor, an imposthume he is, madam; a very hautboy, a bagpipe, in whom there is nothing but wind, and that none of the sweetest neither.«²⁵ U još jednom slučaju asocira Chapman Rebusa sa Škotskom:

Rebus:

I'll do your errand, sir.

Tharsalio:

Do, good cousin Altitude, and beg the reversion of the next lady, for Dido has betroth'd her love to me. By this fair hand, madam, a fair riddance of this Calydonian boar.²⁶

»Kaledonski vepar« je poznat kao vrlo opak, a prema grčkoj mitologiji poslala ga je Artemida, božica lova, da razori kalidonsko kraljevstvo jer su joj njegovi stanovnici neredovito prinosisli žrtve.

²⁴ Ben Jonson, *op. cit.*, I, 2, str. 533—534.

²⁵ George Chapman, *The Widow's Tears*, Regents Renaissance Drama Series, ed. by Ethel M. Smeak, str. 17.

²⁶ *Ibid.*, II, 4, str. 48.

Poznato je da je za vrijeme rimske vladavine današnja Škotska nazivana Kaledonijom, i velika je vjerojatnost da je pisac imao na umu dvostruku aluziju. U istoj drami Lycus kaže: »Lysander skulls unknown under the name of a strange knight«, na čemu Thersalio odgovara: »That may carry him without desecring, for there's a number of strange knights abroad.«²⁷ Čak i Ben Jonson, koji je uglavnom nastojao da ugodi kralju u većini svojih drama, nije mogao a da se prezirno ne osvrne na »proizvodnju plemića na veliko«. U jednoj od svojih najboljih komedija, *Volpone*, jedan od novoprodučenih plemića ujedno je i jedna od najglupavijih figura u cijelom djelu. U dijalogu s Peregrinom on izjavljuje:

Sir P. W.

Now, by my spurs, the symbol of my knighthood-

Peregr.

(aside) Lord, how his brain is humbled for an oath!²⁸

U istom su djelu interesantne i Jonsonove aluzije na Jamesovu ljubav i zanimanje za životinje, što se vrlo često ističe u njegovim biografijama.²⁹ *Volpone* je napisan negdje pri kraju god. 1605. ili početkom 1606, dakle nekako upravo u doba kad se moralo naveliko prepričavati o lavici-kraljevoj ljubimici u londonskom Toweru.

Peregr.

Good Sir Politic,

I cry you mercy! I have heard much of you:

'Tis true, sir, of your raven.

Sir P. W.

On your knowledge?

²⁷ *Ibid.*, IV, 1, str. 66.

²⁸ Ben Jonson, *Volpone*, Methuen, London, 1967, IV, 1, str. 136.

²⁹ D. H. Willson, *op. cit.*, str. 182: »His love of sports merged with his keen interest in animals. In addition to the beasts at the Tower and at Paris Garden, his zoological oddments included crocodiles, red deer and antelope from India, and a flying squirrel from Virginia. The Prince of Orange sent him a tiger; the Duke of Savoy a tiger, a lioness and a lynx, though they died on the way...«

Ben Jonson, *Volpone*, notes, str. 200: »Stow in his 'Annals' records that she (the lioness) whelped on 5 August 1604, the cub dying next day; and again on 26 February 1605. Gifford remarks: 'As the former had lived so short a time, James ordered this to be taken from the dam and brought up by hand; by which wise mode of management the animal was speedily dispatched after his brother'«.

Peregr.

Yes, and your lion's whelping in the Tower.

Sir P. W.

Another whelp?

Peregr.

Another, sir.

Sir P. W.

Now heaven! What prodigies be these?³⁰

The Isle of Gulls je možda najočitiji primjer drame koja nam je danas poznata, a u kojoj se ismijava kralj James i osobito njegov dvorski upravitelj, Lord Cecil. Zapravo se može zaključiti da je upravo Cecil glavna meta često gorke kritike Johna Daya, autora te komedije. Aluzije su ponekad toliko otvorene i jasne, možda i previše jasne, a da bi ostavile ikakva mjesta sumnji u glavna lica. U predgovoru komediji *Volpone* Jonson protestira protiv tadašnje pomame za kazališnim komadima koje se baziraju na »applications« koje »razotkrivaju rane ljudi, prinčeva i nacija.«³¹ U predgovoru istom djelu Jonson govori o velikom »imenu«, misleći osim na sebe vjerojatno i na Cecila, svog glavnog zaštitnika, koji je u nekim suvremenim djelima bio prikazan vrlo nepovoljno. Kao posljedica toga, smatra Jonson, Cecil je postao predmet poruge, što ni u kojem slučaju tako velik državnik, u Jonsonovim očima, ne zaslužuje.³² Jonson zacijelo misli na Dayovu komediju *The Isle of Gulls*, koja je prikazana samo nekoliko mjeseci prije nego je on napisao *Volpone*. On naziva Daya »pučkim govornikom« i smatra ga podlim, najviše zbog toga što je u liku Dame-tasova »niskog društvenog položaja« zajedno s njegovom tjelesnom manom učinilo je identifikaciju Cecila s tim likom vrlo jednostavnom, dok se vojvoda Basilius može usporediti s kraljem Jamesom. Može se čak pretpostaviti da su se u prvotnoj verziji djela vojvoda i vojvotkinja zvali kralj i kraljica, kao i da su umje-

³⁰ Ben Jonson, *Volpone*, II, 1, str. 84.

³¹ *Ibid.*, Preface, str. 56.

³² *Ibid.*, str. 57. »I cannot but be serious in a cause of this nature, wherein my fame and the reputations of diverse honest and learned are the question; when a name so full of authority, antiquity and all great mark is, through their insolence, become the lowest scorn of the age; and those men subject to the petulance of every venacious orator, that were wont to be the care of kings and happiest monarchs«.

sto Basiliusovih kćeri Hippolite i Violette u prvoj verziji bila dva princa (James je imao dva sina). John Day poslužio se bezazlenim materijalom posuđenim iz djela *Arcadia* Sira Philipa Sidneya kako bi ga primijenio na suvremene ličnosti i događaje. Iz tadašnjih dokumenata, prvenstveno korespondencije, saznajemo da je prikazivanje komedije *The Isle of Gulls* izazvalo snažno reagiranje publike, ali i političkih i drugih ličnosti, i da su protesti doveli do toga da su mnogi dospjeli u tamnicu.³³ To mora da je bilo osobito potencirano nervozom i uzbuđenjem vlasti, koje su samo nekoliko mjeseci prije otkrili poznati »Gunpowder Plot«. Komedija je vjerojatno bila to opasnija što se u njoj mogla otkriti aluzija na taj događaj, koji se zapravo u djelu prikazuje kao plod Cecilove politike da se otarasi nepoćudnih neprijatelja i suparnika. Na samom početku komedije nalazimo aluziju na Cecilia:

Citiz:

I loue to heare vice anotomizd & abuse let blood in the maister vaine: is there any great mans life charactred int?

Prol.

None I protest, sir: only in the person of Dametas he expresses to the life the monstrous and deformed shape of vice, as well as to beget a loathing of abuse asthat his villaine may giue the greater luster to the vertuous dispositions of true-borne gentilitie.³⁴

Iako ima mnogo pojedinosti koje se odnose na osobne karakteristike Dametasa — Cecilia, ipak je politička satira najočitija u cijelom djelu. Ona je uglavnom reakcija na uvjerenje koje je dijelio John Day, da je Cecil potaknuo cijelu urotu, ili da je barem o njoj znao unaprijed. On je naime htio čekati posljednji trenutak kako bi povećao dramski efekt »otkrića«, dodvorio se kralju i, na temelju dokaza, uništio svoje neprijatelje. U *The Isle of Gulls* Dametas uvjerava dva strana princa, Amintera i Julia, da će on izmisliti takvu situaciju koja će im omogućiti da otmu dvije Basiliusove kćeri. No Dametas planira sam spasiti vojvodine kćerke u odsudnom trenutku, dok bi prinčevi bili uhvaćeni na djelu.

³³ Sir Edward Hoby, pišući pismo Sir Thomasu Edmonlesu, nakon opisa događaja u parlamentu, primjećuje: »At this time there was much speech of a play in the Black Friars, where, in the 'Isle of Gulls', from the highest to the lowest, all men's parts were acted of two diverse nations: as I understand, sundry were committed to Bridewell«. *The Isle of Gulls*, OUP, 1936, Introduction, str. V—VI.

³⁴ John Day, *The Isle of Gulls*, OUP, 1936, »Prologue«.

Dam.

some 3 daies heuce I will apppoint a hunting, to which I will invite the Duke and both his daughters, a having singled out the two Does, I hope you have wit enough to strike.

Amin.

To strike, how meane you.

Dam.

As headsmen doe, of(f) with their maidenheads, or if the Duke offer resistance, of(f) with his crowne to(o).³⁵

Spomenuta dva princa nazivaju ga »Judom« i »dvorskim paukom« koji prodaje svoga gospodara. U tom kontekstu treba spomenuti i aluziju na 13 urotnika koji su smaknuti zaslugom Cecilia, a Day je prikazuje kroz Dametasov prilično hladnokrvan govor:

Dam.

I know my place is worshipful. I tell thee knave I could hang thee by my pattent, . . . Ile tell thee how it runnes, It allowes me 24 knaves, 6 Knights, 10 fooles, 13 fellows, and 14 traytors by the yeere, take 'em howe, why, when, and where please³⁶

Teško je danas utvrditi da li je Cecilova ličnost bila zaista toliko nepopularna u svakom pogledu kao što je Day nastoji prikazati. Dametas je prikazan kao osoba koja je kriva za sve nedaće na dvoru Arkadije (Jamesovu dvoru). dok je vojvoda Basilius (kralj James) prikazan kao vladar — slabić koji je često pod vrlo jakim Dametasovim utjecajem. Nijedno lice u komediji ne voli Dametasa, osim vojvode. Kroz cijelo djelo nailazimo na prikaze njegove pohlepe, na spominjanje njegova prilično niskog društvenog podrijetla, ulagivanja, njegove nove plemićke titule, kao i postupaka koji nisu uvijek u skladu s vojvodinim željama. Naprotiv, vojvoda i ne zna uvijek što Dametas radi. Sve to je možda odgovaralo stvarnoj situaciji, ali neki moderni historičari, kao D. H. Willson, ne dijele takvo mišljenje. On naprotiv smatra da je položaj Cecilia bio jako delikatan i da je pokazao osobito veliko umijeće u novčanim poslovima, koji mora da su bili zamršeni ako se uzmu u obzir svi izdaci i raskoš na Jamesovu dvoru. Nekad se stječe utisak da je

³⁵ *Ibid.*, I, 3.

³⁶ *Ibid.*, I, 3.

Dametas kriv za sve nevolje zemlje i da bi njegovo uklanjanje značilo rješenje svih problema. Razgovarajući s Dametasom, Violletta kaže:

Let your return be speedy, good Dametas.

Dam.

Ill put on wings and flie. (exit)

Viol.

Out of the Court: and the whole Country shall haue a good riddance.³⁷

U vezi s položajem Dametasa na dvoru u djelu se može naći i nekoliko napadaja na samog vojvodu — kralja. Day oštro kritizira Jamesa što je sve prepustio u ruke Cecila i izražava strah da bi Dametasova (Cecilova) moć mogla postati prevelika i time opasna.

Julio:

Should his villaines be suffered to prosper, they would grow to such height as the Dukes authoritie should haue much trouble to prune them.³⁸

Day je izgleda dijelio opće uvjerenje što se tiče Cecila, čija je vlast bila tako velika 1605. godine da bi se bio mogao nazvati kraljem.³⁹

Ali možda uza sve to ta komedija i ne bi bila toliko »opasna« da nije bilo lako identificirati vojvodu Basiliusa s kraljem Jamesom. Basilius, koji zapušta upravljanje svojom zemljom da bi se posvetio lovu, bio je previše nalik na Jamesa, »čije je zanemarivanje državnih poslova za vrijeme lova u Roystonu postao javni skandal«.⁴⁰ Osim toga, ni tu nije izostala satira na plemiće koji su kupili titule od Jamesa.

Satira na račun kralja gotovo je uvijek nešto blaža nego ona koja se odnosi na njegove suradnike. Sasvim je razumljivo da je u vremenu »dileme« za vladanja Jamesa I, kada je kraljevska vlast još uvijek bila *jure divino*, bilo lakše napadati njegove ministre i suradnike. Ali to ne znači da dramski pisci nisu bili duboko angažirani u cjelokupnoj političkoj i društvenoj situaciji zemlje. Dobro

³⁷ *Ibid.*, II, 2.

³⁸ *Ibid.*, III, 2.

³⁹ B. N. De Luna, *op. cit.*, str. 116.

⁴⁰ John Day, *op. cit.*, Introduction, str. 7.

je poznato kako su tada ideje o kralju i njegovim prerogativama bile drugačije od prethodnih vladavina. »Ljudi su mogli naučiti od revolta u njemačkim pokrajinama taktiku izražavanja lojalnosti kralju i istodobno napadanja njegovih ministara, taktiku razlikovanja kralja i države.«⁴¹ Ima temelja za vjerovanje da su dramski pisci u mnogome pridonijeli stvaranju protukraljevskog raspoloženja, koje je postajalo sve očitije što se zemlja više približavala građanskoj revoluciji. Aluzije nakon god. 1611. manje su lične, ali se u dramskim tekstovima izgubila aureola koja je često ukrašavala suverene u prijašnjim djelima. No možda je ipak James bio prvi koji je počeo pobuđivati neprijateljsko raspoloženje. »Za njegova se vladanja monarhija dovodila u vezu sa stranim favoritima — Škotima i Gondomarom«,⁴² a zbog svojih ličnih osobina on je ubrzo izgubio poštovanje koje su često uživali njegovi prethodnici. Možda je istina da poneka od tih dramskih djela nemaju vrhunsku umjetničku vrijednost, jer »politika uvijek luta duž djevičanskih granica umjetnosti«,⁴³ ali ipak vjerujemo da su mnoga uspjela prijeći te granice.

---

⁴¹ Christopher Hill, *The Intellectual Origins of the English Revolution*, Oxford at the Clarendon Press, 1965, str. 281.

⁴² *Ibid.*, str. 194. Gondomar — španjolski ambasador u Londonu u doba vladavine kralja Jamesa, a imao je velik utjecaj na englesku politiku toga vremena.

⁴³ Geoffrey Hill, »Jacobean Theatre«, *Stratford-upon-Avon Studies*, str. 113.